

تحلیل و ارزشیابی سیاست‌گذاری در زمینه خانواده با تکیه بر طرح

شکوفه‌های عشق

احمد غیاثوند^۱

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۴/۱۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۱۰/۲۰

چکیده

امروزه بسیاری از برنامه‌های توسعه‌ی اجتماعی و اقتصادی سازمان‌های دولتی و غیردولتی با هدف تقویت زمینه‌های اجتماعی و حمایت از خانواده و ازدواج تدوین شده است. طرح «شکوفه‌های عشق» در جهت توسعه و تقویت ازدواج پایدار جوانان شهر تهران با مشارکت تشکل‌های مردم‌نهاد، از سال ۱۳۸۶ تاکنون به اجرا در آمده است. هدف کلی پژوهش حاضر، ارزیابی و مطالعه‌ی اثربخشی این طرح در ابعاد مختلف، بر اساس الگوی سیپ، (CIPP)، است. مطالعه‌ی پیش‌رو، با روش پیمایش تلفنی انجام شده و جامعه‌ی آماری آن را کلیه‌ی زوج‌های جوان شرکت‌کننده در طرح شکوفه‌های عشق در سال ۱۳۹۲ تشکیل می‌دهند. در این راستا برای حصول اعتبار، از روش صوری و نمونه‌گیری و برای کسب پایایی، از آزمون آلفای کرونباخ بهره برده‌ایم. طبق یافته‌های حاصل از مراحل و مکانیسم ارزشیابی (زمینه، درون‌داد، فرایند و برون‌داد)، با تکیه بر دو.. استراتژی آموزشی- مشاوره‌ای و مادی- مالی برنامه‌ریزی، اولویت ارائه‌ی خدمات به جوانان عبارت است از: خدمات مشاوره‌ای، برگزاری کارگاه‌های آموزشی، برگزاری همایش‌های سراسری ازدواج، توسعه و استفاده از سالن‌های یاس، تهیه‌ی جهیزیه‌ی رایگان یا ارزان قیمت، ارائه‌ی وام ازدواج.

واژه‌های کلیدی: خانواده، الگوی سیپ، سیاست‌های تحکیم خانواده، طرح شکوفه‌های عشق

^۱ - استادیار جامعه‌شناسی دانشگاه علامه طباطبایی، ah.ghyasvand@gmail.com

۱- مقدمه و بیان مسأله

امروزه تغییر در ساختار و کارکرد خانواده ایرانی، پیامدهایی را به همراه داشته که از آن جمله می‌توان به فراهم نبودن امکانات اولیه‌ی سرگیری ازدواج، عدم توانایی حمایت مالی خانواده‌ها برای ازدواج فرزندان، عدم الزام فرزندان به ازدواج به موقع اشاره کرد. تأخیر سنی ازدواج، افزایش طلاق، ناسازگاری و افزایش تضاد در بین زوجین از آثار دیگر تحول مذکور است (غیاثوند، ۱۳۸۴: ۱۰). این تغییر ساختار موجب نوعی «غیبت کارکردی» در بین خانواده‌ها شده که به سبب سپرده شدن برخی از کارکردهای خانواده (اجتماعی‌کردن، حمایتی، مشاوره‌ای، مالی، و ...) به سایر نهادها رخ داده است.

مطالعات مختلف نشان می‌دهد که با توجه به تغییرات صورت گرفته در جوامع مدرن، بحث‌های دولت-ملت‌ها و همچنین تشکیل دولت‌های رفاهی در قالب حقوق شهروندی، بحث سیاست‌گذاری پیرامون خانواده امری اجتناب‌ناپذیر است. با وجود این که عده‌ای به مداخله در حوزه‌ی اجتماع به‌ویژه نهاد خانواده اعتقادی ندارند، اما واقعیت این است که جبران غیبت کارکردی خانواده توسط سایر نهادهای جامعه الزامی است. بدین سبب امروزه بسیاری از قوانین و اسناد دولتی از جمله قانون اساسی، سند چشم‌انداز بیست‌ساله، برنامه‌های توسعه اجتماعی و اقتصادی، برنامه‌ی ساماندهی ازدواج جوانان، قانون تسهیل ازدواج و ... با هدف تقویت زمینه‌های قانونی و حقوقی و حمایت از خانواده و ازدواج تدوین شده است. هر کدام از این اسناد و برنامه‌ها به نحوی درصد کاهش موانع و آسیب‌های خانواده هستند. با این تفاسیر می‌توان به نقد و ارزشیابی برنامه‌های مختلف در قالب سیاست‌گذاری اجتماعی در جهت تحکیم بنیان خانواده پرداخت. چنین مطالعاتی از این نظر اهمیت دارد که نشان می‌دهد علی‌رغم تدوین سیاست‌گذاری‌ها و برگزاری همایش‌ها و هم‌اندیشی‌ها از سوی نهادهای دولتی و غیردولتی در جهت حل این بحران، این مسأله همچنان به قوت خود باقی است. به نظر می‌رسد عدم اجرای سیاست‌های مناسب، عدم نظارت بر فرایند سیاست، میزان عملیاتی نمودن اقدامات و هماهنگی‌های موجود بین نهادهای درگیر به عنوان درون‌داده‌ها بر خنثی کردن کارآمدی این طرح‌ها تأثیرگذار بوده است.

با توجه به آنچه گفته شد، متخصصان و مدیران شهری با هماهنگی و حمایت سایر مؤسسات خیریه و مردم‌نهاد، اقدام به تدوین طرح «شکوفه‌های عشق» نموده‌اند. این طرح با هدف گسترش فرهنگ ازدواج در راستای تحکیم بنیان خانواده، تسهیل فرایند ازدواج و ازدواج پایدار

جوانان شهر تهران به اجرا در آمده است. طرح شکوفه‌های عشق از سال ۱۳۸۶ تاکنون در مناطق ۲۲ گانه‌ی شهر تهران در ابعاد مختلف و بر حسب میزان محرومیت افراد اجرا شده و دستورالعمل آن طی سال‌های مختلف مورد بازنگری قرار گرفته است. این طرح که بر روی حدود ۵۰۰۰ زوج در طی سال‌های مختلف آزمودها شده، منابع انسانی و مالی فراوانی را به خود اختصاص داده است (گزارش طرح شکوفایی عشق، ۱۳۹۰). هزینه‌های مصروف، موجب گشته مسئولان و مدیران شهری با حساسیت بیشتری درصدد ارزیابی اثربخشی این طرح حمایتی و آموزشی برآیند. همچنین تغییر در برخی از اهداف اولیه‌ی طرح در طی بررسی‌های به عمل آمده و نتیجه‌ی حاصل از آن، بر اهمیت و ضرورت این پژوهش می‌افزاید.

پژوهش حاضر به «ارزشیابی طرح شکوفه‌های عشق در بین زوج‌های جوان در شهر تهران» می‌پردازد. «ارزشیابی به معنای نظارت بر برنامه‌های مداخله‌ی اجتماعی به منظور برآورد موفقیت آنها در رسیدن به نتایج مطلوب و همچنین کمک به حل مسائل و سیاستگذاری است» (بلیکی، ۱۳۸۴: ۱۰۱). بنابر آنچه گفته شد، هدف کلی این جستار، اصلاح و بهبود فعالیت‌ها و ارزشیابی ابعاد و معرف‌های بخش‌های مورد اجرای این سیاست در حوزه خانواده است. در پایان این پژوهش درمی‌یابیم که طرح «شکوفه‌های عشق» به عنوان یک سیاست حمایتی برای زوج‌های جوان در شرف تشکیل خانواده تا چه حدی اثربخش بوده است و برای اجرای بهتر آن در سال‌های آینده چه استراتژی‌هایی را می‌توان در نظر گرفت.

۲- پیشینه و چهارچوب نظری

سیاست اجتماعی بخشی از مکانیسم تنظیم کننده‌ی درونی یک نظام متعادل است (تیموس^۱، ۱۹۷۷ به نقل از کامکار، ۱۳۷۰). این اصطلاح به توضیح اقداماتی که به رشد بهینه‌ی زندگی انسان‌ها کمک می‌کند می‌پردازد و مفهومی است برای پژوهشگران حوزه‌ی جامعه‌شناسی تا مطالعات علمی خود را حول آن سازمان دهند. با این اوصاف، به نظر می‌رسد که سیاست اجتماعی شامل خطی‌مشی‌ها و راهبردهای تعیین کننده و جهت‌دهنده به عملکرد تمام دستگاه‌ها، مسئولان و اجرای برنامه‌های تعریف شده است. همچنین این سیاست‌ها می

^۱ - Timuss

تواند با ارائه‌ی خطوط اصلی و چشم‌اندازهای آتی، جهت‌گیری برنامه‌ها و اقدامات را مشخص نماید.

مطالعات نشان می‌دهد که سه رویکرد پیرامون سیاست‌گذاری در قبال خانواده وجود دارد که در ادامه به تشریح دقیق آن‌ها می‌پردازیم:

الف) دسته‌ی اول، برنامه‌ریزی و حمایت از خانواده و تحکیم بنیان آن را از وظایف دولت می‌دانند زیرا خانواده‌ی جدید بخشی از تکالیف خود را به نهادهای اجتماعی واگذار کرده است. البته از نظر این گروه، نهادهای مسئول، وظایف خود را در این زمینه به درستی ایفا نمی‌کنند. تاکنون برخی پژوهشگران از ضرورت سیاست‌گذاری عمومی در عرصه‌ی خانواده حمایت کرده‌اند و با دید صوری و مدیریتی از فقدان نهاد نظارتی و یا ضعف نظام اداری موجود برای پیگیری سیاست‌های خانواده‌گرایی و یا اسلامی کردن خانواده انتقاد کرده‌اند (گلچین، ۱۳۸۹؛ علسوند، ۱۳۸۱؛ جزایری و صلواتی، ۱۳۸۲؛ باقری، ۱۳۸۳؛ زعفرانچی، ۱۳۸۵؛ علمدار، ۱۳۸۶).

ب) دسته‌ی دوم، با رویکردی محتوایی‌تر از سیاست‌های عمومی انتقاد کرده‌اند و مخالف دخالت دولت در حوزه‌های ذکر شده هستند. این گروه به مطالعه‌ی انتقادی موارد ذیل می‌پردازند: تاثیر سیاست‌های عمومی بر خستگی خانواده و کم‌اهمیت شدن ازدواج، تأخیر سن ازدواج و افزایش نرخ طلاق، گسترش مناسک‌گرایی در مجالس جشن عروسی (آزادارمکی، ۱۳۸۶؛ شکوری و آزادارمکی، ۱۳۸۱: ۲۶۶)، تاثیر سیاست‌های اقتصادی بر کارکردها و ساختار خانواده، نادیده گرفتن ظرفیت‌های فرهنگ ایرانی در حفاظت از خانواده (خضری، ۱۳۸۰)، تاثیر سیاست‌ها و قوانین بخش عمومی در تغییر ارزش‌های خانواده از جمله تک‌همسری و.... (قانع‌راد، ۱۳۸۹).

ج) دسته‌ی سوم که این مطالعه بر آن متکی است، از منظر حقوق شهروندی به مسائل ازدواج و نهاد خانواده نگریسته است. این گروه، به میزان برخورداری جوانان از حقوق یک شهروند توجه دارد و نهادهای مسئول را موظف به تأمین این حقوق می‌داند؛ زیرا که امروزه با تحولات رخ داده در ساختار خانواده‌ی ایرانی، در برخی موارد می‌توان شاهد غیبت کارکردی خانواده‌ها در قبال ازدواج فرزندان بود؛ خانواده با ساختار «هسته‌ای» و حتی «هسته‌ای نوین» از نقش نهادی خود فاصله گرفته است. بخشی از این فاصله‌گیری، به نحوه‌ی سرگیری ازدواج بر می‌گردد. امروزه ازدواج تنها با بلوغ جسمی و جنسی و کمک‌های اولیه خانواده‌ها آغاز نمی‌شود، بلکه بلوغ اقتصادی و اجتماعی در قالب پیدا کردن شغل، استقلال مالی، حمایت و پذیرش اجتماعی منجر به گسترده و طولانی شدن دوره جوانی گردیده است. این فاصله برآمده از

شرایط و مقتضیاتی است که مدرنیته ایجاد نموده و در متن جامعه‌ای، تحت عنوان پدیده‌ی «دولت - ملت» معنا پیدا می‌کند. بنابراین انتظار می‌رود دولت، برنامه‌ریزی برای جوانان و تحکیم خانواده و بهره‌مندی از حداقل امتیازات و مزایای اولیه زندگی را از رسالت‌های خود بداند. این امر برای جوانانی که بلوغ اجتماعی - اقتصادی را به خوبی طی نکرده‌اند و نیازمند حمایت‌های اجتماعی و اقتصادی دولت هستند، ضرورت بیشتری دارد.

در زمینه حقوق اجتماعی شهروندی، جانوسکی^۳ به بیان انواع آن پرداخته است. در واقع، حقوق اجتماعی شامل مداخله‌های عمومی در حوزه‌ی خصوصی برای حمایت از مطالبات شهروندان برای امرار معاش اقتصادی و هستی اجتماعی است. این حقوق توزیع بازار خصوصی منابع را تغییر می‌دهد. حقوق اجتماعی که می‌تواند تا حدودی فردی باشد، متشکل از چهار بخش است:

حقوق توان‌مندسازی^۳ با سلامتی و خدمات خانواده مرتبط بوده و برای تضمین کارکرد اساسی شهروندی در جامعه تعریف شده است. حقوق فرصتی^۴ به شهروندان اجازه می‌دهد تا مهارت‌های ضروری را برای کار و مشارکت فرهنگی از طریق کمک‌های آموزشی در مقاطع ابتدایی، متوسطه و عالی به دست آورند. حقوق توزیعی^۵ فراهم‌کننده‌ی پرداخت‌های واگذاری جهت تأمین امرار معاش اقتصادی کارگران، بازنشستگان، معلولین، کودکان، تک‌والدینی‌ها و سایر شهروندان است. حقوق جبرانی^۶ شامل پرداخت‌های جبرانی به کهنه‌سربازان معلول، کارگران صدمه‌دیده و شهروندانی می‌گردد که به نوعی از حقوق خود محروم شده‌اند (جانوسکی، ۱۹۹۸: ۳۲).

به طور کلی در زمینه سیاست‌های تحکیم بنیان خانواده دو رویکرد کلی وجود دارد:

الف: رویکرد سلامت محور: این رویکرد بر برنامه‌ریزی و اجرا قبل از وقوع مسأله‌ی اجتماعی تأکید دارد. در نگاهی کلی می‌توان برای رویکرد سلامت‌محور، هفت شاخصه در نظر گرفت: ۱- در جهت عدم به وقوع پیوستن یک مسأله اجتماعی خاص طراحی و اجرا می‌شود. ۲- به طور دقیق و منطبق با نیاز جامعه برای پیشگیری از مشکل مورد نظر طراحی می‌گردد. ۳-

¹- Janoski

³ - Enabling rights

⁴ - Opportunity rights

⁵ - Distributive rights

⁶ - Compensatory rights

برنامه‌های سلامت محور باید در بازه‌ی زمانی طولانی و پس از آشکار شدن نتایج، مورد بررسی و ارزیابی قرار بگیرند. این برنامه‌ها ممکن است در نگاه اول پرهزینه به نظر رسند اما در واقع به صرفه هستند زیرا به علت داشتن خاصیت پیشگیرانه از هزینه‌های جبرانی در هنگام وقوع مسأله‌ی اجتماعی می‌کاهند.

۴- سعی می‌کند با بکارگیری انواع روش‌ها و راهکارها، وقوع مسأله‌ی اجتماعی را به ساده‌ترین و موثرترین شکل ممکن مرتفع نماید. ۵- برنامه‌های سلامت محور غالباً به هماهنگی و همکاری گسترده و یکپارچه بین تعداد قابل توجهی از مراکز و سازمان‌های دولتی و خصوصی نیاز دارد. در اکثر موارد یک یا چند سازمان یا نهاد، مسئول اجرایی برنامه هستند.

۶- این رویکرد، زمانی تحقق می‌یابد که قوانین و سیاست‌های سلامت‌محور در همه‌ی بخش‌ها طراحی، برنامه‌ریزی، اجرا و ارزیابی شود. هدف نهایی رویکرد سلامت‌محور، از میان برداشتن مسأله‌ی مورد نظر با افزایش سیاست‌گذاری مبتنی بر اطلاعات، آگاه ساختن سیاست‌گذاران با ایجاد پیوند بین سیاست‌ها و مداخلات، تعیین‌کننده‌های مسأله مورد نظر و پیامدها و نتایج آن است (امین آقایی، ۱۳۹۴: ۱۱).

ب) **رویکرد درمان محور:** این رویکرد، بر حل مسأله پس از وقوع مشکل تأکید دارد. در موضوع تحکیم بنیان خانواده، سیاست‌ها، راهبردها و برنامه‌هایی که به حل مسأله طلاق و از هم گسیختگی خانواده در بین خانواده‌های در معرض مشکل می‌پردازد، در این گروه قرار می‌گیرد. از خصوصیات رویکرد درمان محور می‌توان به این موارد اشاره کرد: ۱- پس از وقوع مشکل، ضرورت اجرا پیدا می‌کند. ۲- از آنجا که این رویکرد به دنبال حل مشکلات پس از وقوع طلاق است، لذا باید کاهش وقوع مسائل اجتماعی که به دنبال طلاق ممکن است برای فرد پیش بیاید را نیز مدنظر قرار دهد. ۳- این روش‌ها عمدتاً پرهزینه‌اند؛ زیرا مجبور به جبران هم‌زمان هزینه‌های حل مسأله و مسائل اجتماعی دیگری هستند که به دنبال وقوع مسأله اجتماعی مورد نظر به وجود آمده است. ۴- رویکرد‌های درمان محور مدرن برخلاف روش‌های سنتی، غالباً بر توانمندسازی به عنوان راهکاری برای قطع کمک‌ها پس از یک مرحله ارائه‌ی کمک مبتنی هستند. هدف درمان آن است که به افراد کمک کند تا از فرایندهای پس از وقوع مسأله آگاه شوند و راه‌های مقابله با تشدید مشکلات و یا تداوم وقوع مسأله را بیاموزند (اکانل، ۲۰۰۱؛ به نقل از امین آقایی، ۱۳۹۴: ۱۲). رویکرد درمان محور زمانی می‌تواند مؤثر باشد که به افراد کمک کند تا در موقعیت خود تغییراتی پایدار ایجاد کنند و نه سطحی و موقتی.

با توجه به مطالب فوق، آنچه بیش از همه در تدوین و سیاست‌گذاری نهادهای دولتی درباره‌ی خانواده در قالب حقوق شهروندی اجتماعی اهمیت می‌یابد، نحوه‌ی اختصاص منابع و چگونگی ارائه‌ی خدمات در ابعاد مختلف مادی، آموزشی و فرهنگی است. بر این اساس طرح «شکوفه‌های عشق» با هدف یاری‌رسانی به جوانان تهرانی در جهت تسهیل ازدواج و تحکیم بنیان خانواده به اجراء آمده است. طرح مذکور شامل بخش‌هایی است که مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از: استفاده از تالارهای یاس به منظور تسهیل مقدمات برگزاری مراسم ازدواج و کاهش هزینه‌های مربوط به برگزاری جشن ازدواج، اعطاء وام ازدواج و جهیزیه ارزان قیمت با همکاری مؤسسات خیریه مردم نهاد به زوج‌های متقاضی، ارتقاء مهارت‌های زندگی بین زوج‌ها از طریق آموزش شهروندی. مطالعه‌ی حاضر در صدد ارزشیابی طرح شکوفه‌های عشق است.

در این مطالعه برای سنجش اثربخشی طرح از مدل CIPP، به علت جامعیت و متناسب بودن آن، استفاده می‌گردد. مدل سیپ ابتدا توسط گوبا^۷ مطرح گردید و در دهه ۱۹۶۰ از طریق دانیل‌ال‌استافل‌بیم^۸ گسترش یافت. در اقع این مدل، زمانی رشد پیدا کرد که رویکردهای سنتی طرح‌های ارزشیابی با محدودیت و انعطاف‌ناپذیری درمقابل پویایی بسترهای اجتماعی مواجه شدند (استافل‌بیم، ۲۰۰۳). مدل سیپ از معروف‌ترین مدل‌های سیستمی است که در مقایسه با سایر انواع مدل‌ها، کاربرد بیشتر و گسترده‌تری دارد. هسته‌ی مفاهیم C.I.P.P از ترکیب حروف اول Context (زمینه)، Input (درون‌داد)، Process (فرایند) و Product (برون‌داد) ایجاد شده و به ارزیابی موارد ذکر شده می‌پردازد. مراحل ارزشیابی مدل سیپ بدین شرح است:

الف) زمینه: / از نظر استافل‌بیم و همکارانش این مرحله مهمترین بخش ارزشیابی است و هدف آن، فراهم آوردن زمینه‌ای منطقی برای تعیین هدف‌های آموزش است (استافل‌بیم، ۲۰۰۱). این مرحله کوشش‌های تحلیل‌گرایانه برای تعیین عناصر مربوط به محیط آموزشی و شناسایی مشکلات، نیازها و فرصت‌های موجود در یک بافت یا موقعیت آموزشی را شامل می‌گردد. به طور خلاصه مرحله‌ی فوق، از ارزشیابی به تصمیم‌گیری در زمینه طراحی کمک می‌کند. روش‌های ارزشیابی بافت عمده‌تاً توصیفی و مقایسه‌ای هستند (سیف، ۱۳۷۸: ۷۴). در این پژوهش عوامل زیر مورد بررسی قرار گرفته‌اند: (۱) میزان احساس نیاز فرد نسبت به

⁷- Guba

⁸ - Daniel L.Stuffelbeam

خدمت مورد نظر (۲) میزان احساس نیاز جمعی فرد نسبت به خدمت مورد نظر (۳) مسائل و مشکلات پیش‌روی افراد.

ب) درون‌داد: این نوع ارزشیابی به منظور تعیین و سنجش قابلیت‌های موجود، راهبردهای برنامه‌های ممکن جهت تحقق اهداف، روش‌های منظور شده برای اجرای راهبردها، تشکیلات و روش‌ها و سایر منابع از جمله بودجه و زمان لازم انجام می‌شود. روش اجرای این نوع ارزشیابی شامل بررسی پیشینه فعالیت‌هایی از قبیل بازدید از برنامه‌های مشابه، اجرای طرح‌های تجربی، تحلیل منابع انسانی و کالبدی مورد نیاز تحقق هدف‌ها، تحلیل راهبردها و طرح‌ها به منظور تعیین میزان تناسب و اقتصادی بودن آنهاست. ارزشیابی درون‌داد به منظور ایجاد مبنایی جهت قضاوت درباره‌ی مطلوبیت اجرای فعالیت‌های آموزشی به کار می‌رود؛ به عبارت دیگر ارزشیابی درون‌داد برای قضاوت درباره طرح‌های آموزشی، راهبردهای اجرایی و امثال آن استفاده می‌شود (بازرگان، ۱۳۸۰: ۱۰۶). در پژوهش پیش رو این عوامل مورد بررسی قرار گرفته‌اند: (۱) میزان درآمد زوج‌های جوان (۲) وضعیت تحت پوشش بودن زوج‌های جوان (۳) میزان انگیزه و اهمیت زوج‌های جوان نسبت به طرح (۴) میزان همکاری مسئولان مختلف در قبال طرح (۵) کیفیت خدمات ارائه شده در طرح

ج) فرایند: در این ارزشیابی کوشش می‌شود تا به پرسش‌های زیر پاسخ داده شود: آیا برنامه‌ها به درستی در حال اجرا هستند؟ چه عواملی بر سر راه موفقیت این طرح قرار دارد؟ چه تغییراتی ضروری هستند؟ باید در نظر داشت که پاسخ این پرسش‌ها به کنترل و هدایت شیوه‌های اجرایی کمک می‌کند (سیف، ۱۳۷۸: ۷۵). در این پژوهش عوامل زیر مورد سنجش قرار گرفته است: (۱) فعالیت‌های اطلاع‌رسانی (۲) میزان فعالیت‌های همکاری‌جویانه مسئولان (۳) زمان فعالیت‌های همکاری‌جویانه مسئولان

د) برون‌داد: در این مرحله نتایج به دست آمده روشن می‌شود. سپس نتایج حاصل با هدف‌های برنامه مقایسه می‌گردد و رابطه بین انتظارات و نتایج واقعی مشخص می‌گردد. پس از بررسی کامل نتایج، اطلاعات لازم در اختیار تصمیم‌گیرندگان گذاشته می‌شود تا در صورت لزوم درباره ادامه برنامه، متوقف ساختن آن یا تجدید نظر در آن تصمیم بگیرند (سیف، ۱۳۷۸: ۷۵). طبق بررسی‌های مقدماتی، عمده‌ترین هدف این طرح، آگاه‌سازی جوانان و تسهیل ازدواج آنهاست. انتظار می‌رود زوج‌های جوان شهر تهران که دارای شرایط خاص (مانند سرپرست خانواده بودن، تحت پوشش کمیته امداد بودن) هستند از تسهیلات مادی و خدمات آموزشی این طرح استفاده کنند. این طرح از یک سو روند سرگیری ازدواج جوانان را تسهیل می‌کند و

از سوی دیگر به افزایش مهارت‌های زندگی جهت داشتن زندگی‌ای پایدار کمک می‌کند. مسائل پیش رو، در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفته‌اند: (۱) افزایش آگاهی و مهارت زندگی در بین زوج‌های جوان (۲) تسهیل در برگزاری مراسم ازدواج (۳) کاهش هزینه‌های ازدواج (۴) انگیزه‌بخشی به زوج‌های جوان (۵) تشویق و ترویج فرهنگ ازدواج در جامعه (۶) افزایش اعتماد و احساس رضایت از عملکرد شهرداری (۷) افزایش تعامل و ارتباط جوانان با مدیریت شهری. در مجموع با توجه به هدف اصلی تحقیق یعنی بررسی اثربخشی طرح شکوفه‌های عشق بر اساس الگوی ارزشیابی مدل سیپ و تشریح هر یک از مراحل زمینه، درون‌داد، فرایند و برون‌داد می‌توان سؤالات اساسی تحقیق را بدین شرح برشمرد:

سوال اول: عوامل و معرف‌های بخش برون‌داد طرح شکوفه‌های عشق از چه کیفیتی برخوردارند؟

سوال دوم: عوامل و معرف‌های بخش فرایند طرح شکوفه‌های عشق از چه کیفیتی برخوردارند؟

سوال سوم: عوامل و معرف‌های بخش درون‌داد طرح شکوفه‌های عشق از چه کیفیتی برخوردارند؟

سوال چهارم: عوامل و معرف‌های بخش زمینه طرح شکوفه‌های عشق از چه کیفیتی برخوردارند؟

۳- روش پژوهش

مطالعه‌ی حاضر به لحاظ نوع تحقیق «ارزشیابی» و بر حسب ماهیت کسب داده‌ها از نوع کمی بوده، که به خاطر پراکندگی زوج‌های جوان در سطح شهر تهران به روش پیمایش تلفنی صورت گرفته است. جامعه آماری آن را کلیه زوج‌های جوان استفاده‌کننده از طرح شکوفه‌های عشق در شهر تهران طی سال‌های ۹۲-۱۳۹۰ تشکیل می‌دهد. جهت محاسبه حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شده که با رعایت عوامل موثر بر نمونه‌گیری برابر با ۳۸۴ نفر برآورد شده است. روش نمونه‌گیری به صورت سیستماتیک بوده که براساس لیست ۵۰۰۰ نفری زوج‌های جوان به همراه شماره‌های تماس آنها و رعایت فاصله نمونه‌گیری مناسب، به طور منظم انجام گردیده است.

در این مطالعه برای جمع‌آوری اطلاعات از زوج‌های جوان از ۶ دسته «پرسشنامه» (۵) پرسشنامه انواع خدمات و یک پرسشنامه ویژگی‌های فردی) استفاده شده است. جهت سنجش

اعتبار مفاهیم و متغیرها از روش محتوایی صوری (استفاده از صاحب‌نظران و متخصصان حوزه خانواده و مدیریت شهری) و نمونه‌گیری (استفاده از مفاد آئین نامه طرح در سنجش عوامل، مراحل و معرف‌های الگوی ارزشیابی) بهره برده‌ایم. جهت دستیابی به پایایی از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شده است. نتایج حاصل بیانگر آن است که ضریب آزمون آلفای کرونباخ برای عوامل بخش برون‌داد در پرسشنامه وام ازدواج برابر ۰/۷۰، در پرسشنامه دوره‌های آموزشی برابر با ۰/۷۷، در پرسشنامه جهیزیه برابر با ۰/۸۹، در پرسشنامه سالن یاس برابر با ۰/۸۰ و در پرسشنامه خدمات مشاوره برابر با ۰/۷۱ است. بنابراین پایایی عوامل بخش برون‌داد طرح که بخش عمده و اساسی مدل سیپ به حساب می‌آید از وضعیت مطلوبی برخوردار است.

۴- یافته‌های پژوهش

۴-۱- سیمای پاسخگویان

در مجموع از نمونه‌های مورد نظر، ۴۹۲ فرم مربوط به انواع خدمات و ۴۹۲ فرم مربوط به ویژگی‌های فردی زوج‌های جوان تکمیل شده است. در این پژوهش ۶۳ درصد زوج‌های جوان نمونه را مردان و ۳۷ درصد را زنان تشکیل می‌دهند. میانگین سن ازدواج برای دختران برابر با ۲۶/۵ سال و برای پسران برابر با ۲۹/۵ سال است. دیگر نتایج نشان می‌دهد که میانگین درآمد زنان در شهر تهران برابر با ۶۱۸ هزار تومان و برای مردان برابر با ۷۷۶ هزار تومان و بیشترین فراوانی متعلق به درآمد ۵۰۰ هزار تومان است. در مجموع، یافته‌ها بیانگر آن است که میزان سواد زنان بیشتر از مردان است (۶۲/۵ درصد زنان و ۵۱ درصد مردان بالاتر از دیپلم‌اند). همچنین یک‌سوم زنان شاغل‌اند. در بحث از وضعیت اشتغال زنان، افراد خانه‌دار با حدود ۵۵ درصد در رتبه نخست قرار می‌گیرند.

۴-۲- ارزشیابی کیفیت عوامل برون‌داد طرح

اکنون با توجه به تشریح وضعیت ارزشیابی طرح طی چهار مرحله براساس مدل سیپ (برونداد، فرایند، درونداد و زمینه) می‌توانیم به پاسخ پرسش‌های پژوهش بپردازیم:
سوال اول: عوامل و معرف‌های بخش برون‌داد طرح شکوفه‌های عشق از چه کیفیتی برخوردارند؟

با در نظر گرفتن ۷ هدف کلی و اساسی برای طرح شکوفه‌های عشق، میزان موفقیت آنها را بر حسب انواع خدمات مورد بررسی قرار داده‌ایم. چنانچه نتایج حاصل نشان می‌دهد دو هدف

طرح، یعنی افزایش آگاهی و مهارت زندگی در بین زوج‌های جوان و افزایش اعتماد و احساس رضایت از عملکرد شهرداری، در سطح مطلوبی قرار دارند. در این میان اهدافی چون، کاهش هزینه‌های مربوط به ازدواج، افزایش تعامل و ارتباط جوانان با مدیریت شهری و افزایش تعامل و ارتباط جوانان با مدیریت شهری در سطح تاحدی مطلوب برآورد شده‌است. در مقابل، اهدافی مانند انگیزه‌بخشی به زوج‌های جوان و تسهیل برگزاری مراسم ازدواج در سطح نامطلوبی قرار دارد. در این رابطه برون داد «وام ازدواج» در بین جوانان کمتر از سایر خدمات است. به طور دقیق‌تر، نتایج حاصل از تحلیل واریانس یک‌طرفه تفاوت معناداری را نشان می‌دهد ($S=0/000$). استفاده از آزمون پس از معناداری شفه بیانگر آن است که خدماتی چون برگزاری همایش و بهره‌مندی از سالن‌های یاس شهرداری به طور معناداری بیش از وام ازدواج، موفق ارزیابی شده‌اند.

جدول ۱: میانگین عوامل بخش برون داد طرح بر حسب اهداف و انواع خدمات

رتبه موفقیت	میانگین	ارزشیابی کیفیت					معرف‌ها
		مشاوره	سالن یاس	جهیزیه	همایش	وام	
اول	۴/۱۰	۴	-	-	۴/۰۹	-	افزایش آگاهی و مهارت زندگی زوج‌های جوان
دوم	۴/۰۳	۴/۲۹	۴/۶۰	۴/۰۸	۴/۲۱	۳/۹۳	افزایش اعتماد و احساس رضایت از شهرداری
سوم	۴/۰۲	۴	۴/۰۶	-	-	-	کاهش هزینه‌های ازدواج
چهارم	۳/۹۵	۴	۴/۸۷	۴/۹۲	۳/۹۲	۳/۸۸	افزایش تعامل و ارتباط جوانان با مدیریت شهری
پنجم	۳/۷۳	۴/۱۰	۴/۴۰	۴	۴/۱۹	۳/۵۰	تشویق و ترویج فرهنگ ازدواج در جامعه
ششم	۳/۶۹	-	۴/۵۳	۳/۵۴	۴/۱۷	۳/۴۷	انگیزه‌بخشی به زوج‌های جوان
هفتم	۳/۴۲	-	-	-	۴	۳/۴۲	تسهیل در برگزاری مراسم ازدواج
-	۳/۸۱	۴/۰۷	۴/۴۹	۴/۱۳	۴/۱۲	۳/۶۴	میانگین کل
-	-	چهارم	اول	دوم	سوم	پنجم	رتبه موفقیت بر حسب انواع خدمت

۳-۴- کیفیت عوامل فرایند طرح

سوال دوم: عوامل و معرف‌های بخش فرایند طرح شکوفه‌های عشق از چه کیفیتی برخوردارند؟

با در نظر گرفتن سه فعالیت برای اجرای طرح شکوفه‌های عشق، میزان موفقیت آنها را بر حسب انواع خدمات بررسی نموده‌ایم. همان‌طور که نتایج حاصل نشان می‌دهد، میزان فعالیت همکاری‌جویانه مسئولان در سطح مطلوب، زمان فعالیت همکاری‌جویانه مسئولان، در سطح تاحدی مطلوب و وضعیت فعالیت اطلاع‌رسانی برای طرح در سطح نامطلوب ارزشیابی شده است. در مجموع، ارزشیابی وضعیت فرایند برگزاری همایش و دوره‌های آموزشی کمتر از سایر خدمات است. به طور دقیق‌تر نتایج حاصل از تحلیل واریانس یکطرفه تفاوت معناداری را نشان می‌دهد ($S = 0/000$). استفاده از آزمون پس از معناداری شفه^۹ بیانگر آن است که فرایند اجرایی خدمات مربوط به مشاوره و وام به طور معناداری بهتر از فرایند برگزاری دوره‌های آموزشی است.

جدول ۲: میانگین عوامل بخش فرایند طرح بر حسب فعالیت‌ها و انواع خدمات

رتبه موفقیت	میانگین	ارزشیابی کیفیت					معرف‌ها
		مشاوره	سالن یاس	جهیزیه	همایش	وام	
اول	۳/۷۹	۳/۱۷	۲/۹۱	۳/۳۶	-	۳/۸۴	میزان فعالیت‌های همکاری‌جویانه مسئولان
دوم	۳/۳۶	-	۳/۶۶	۳/۱۵	-	۳/۳۶	زمان فعالیت همکاری‌جویانه مسئولان
سوم	۲/۹۴	۳/۲۱	۲/۸۷	۳/۱۵	۳/۰۷	۲/۸۷	وضعیت اطلاع‌رسانی طرح
-	۳/۳۴	۳/۶۷	۳/۱۷	۳/۲۶	۳/۰۷	۳/۴۳	میانگین فرایند
-	-	اول	چهارم	سوم	پنجم	دوم	رتبه موفقیت بر حسب انواع خدمات

^۹-Scheffe

۴-۴- کیفیت عوامل درون داد طرح

سوال سوم: عوامل و معرف‌های بخش درون داد طرح شکوفه‌های عشق از چه کیفیتی برخوردارند؟ با در نظر گرفتن پنج عامل درون داد برای طرح شکوفه‌های عشق میزان موفقیت آنها را بر حسب انواع خدمات بررسی نموده‌ایم. نتایج حاصل نشان می‌دهد که وضعیت همکاری مسئولان، میزان انگیزه و اهمیت زوج‌های جوان نسبت به طرح و وضعیت کیفیت خدمات ارائه شده در سطحی مطلوبی و در مقابل وضعیت درآمد و تحت پوشش بودن زوج‌های جوان در سطح نامطلوبی قرار دارد.

قابل ذکر است که نامطلوب بودن درآمد به معنای این است که تناسبی بین مقدار وام یک میلیونی با مقدار درآمد ماهیانه افراد وجود ندارد؛ میانگین درآمد زوج‌های جوان برابر با ۷۳۹ هزار تومان است. همچنین افراد بهره‌مند از طرح، لازم است تحت پوشش ارگان و سازمان خاصی باشند اما بالغ بر ۹۸ درصد آن‌ها چنین وضعیتی ندارند. در مجموع می‌توان نتیجه گرفت درون داد عوامل وام کمتر از سایر خدمات است. به طور دقیق‌تر نتایج حاصل از تحلیل واریانس یکطرفه بیانگر آن است که ویژگی‌های عوامل وام به طور معناداری بدتر از عوامل برگزاری دوره‌های آموزشی است. ($S = 0/000$)

جدول ۳: میانگین عوامل درون داد طرح بر حسب فعالیت‌ها و انواع خدمات

رتبه موفقیت	رتبه میانگین	ارزشبایی کیفیت					معرف‌ها
		مشاوره	سالن یاس	جهیزیه	همایش	وام	
دوم	۳/۸۵	۴/۰۱	۴/۳۳	۳/۹۲	۴/۱۸	۳/۶۸	میزان انگیزه و اهمیت طرح
دوم	۳/۸۵	۴	۳/۹۹	۳/۰۵	۴/۳۲	۳/۶۹	وضعیت کیفیت خدمات در طرح
اول	۴	۴/۱۴	۴/۱۱	۴/۲۷	۴/۲۳	۳/۸۹	وضعیت همکاری مسئولان مختلف
سوم	۲/۷۰	-	-	-	-	۲/۷۰	وضعیت درآمد زوج‌های جوان
چهارم	۱/۵	-	-	-	-	۱/۵	وضعیت تحت پوشش بودن
-	۳/۴۱	۴/۰۵	۴/۱۴	۳/۷۶	۴/۲۴	۳/۰۱	میانگین
-	-	سوم	دوم	چهارم	اول	پنجم	رتبه موفقیت بر حسب خدمات

۵-۴- کیفیت عوامل زمینه طرح

سوال چهارم: عوامل و معرف‌های بخش زمینه طرح شکوفه‌های عشق از چه کیفیتی برخوردارند؟

با در نظر گرفتن دو زمینه برای طرح شکوفه‌های عشق میزان احساس نیاز به آنها را بر حسب انواع خدمات بررسی نموده‌ایم. چنانچه جدول زیر نشان می‌دهد کیفیت عوامل زمینه‌ای طرح بر حسب میزان احساس نیاز فردی و جمعی زوج‌های جوان نسبت به این طرح در سطح «متوسط» است. چنانچه دقیق‌تر به میزان احساس نیازهای فردی و جمعی بپردازیم به ترتیب بیشترین احساس نیاز به سالن یاس است. در نوبت دوم، ارائه خدمات مشاوره و برگزاری دوره‌های آموزشی، در نوبت سوم، تهیه جهیزیه و در نوبت چهارم، ارائه وام قرار دارد.

جدول ۴: میانگین عوامل بخش زمینه طرح بر حسب فعالیت‌ها و انواع خدمات

رتبه موفقیت	میانگین	ارزشیابی کیفیت					معرف‌ها
		مشاوره	سالن یاس	جهیزیه	همایش	وام	
اول	۳/۳۷	۳	۳/۷	۴/۲	۴/۳	۳/۲	میزان احساس نیاز فردی
دوم	۳/۲۶	۳	۴/۲	۳/۷	۳/۷	۳/۵	میزان احساس نیاز جمعی
-	۳/۳۱	۳/۹	۴	۳/۷	۳/۹	۲/۹	میانگین
-	-	دوم	اول	سوم	دوم	چهارم	رتبه موفقیت

۶-۴- استراتژی‌های بهبود طرح

طرح شکوفه‌های عشق در سیستمی مرکب از عوامل و نهادهای مختلف اجرا می‌گردد که هر کدام سعی دارند به نحوی به تحکیم خانواده کمک کنند. با توجه به یافته‌های حاصل و نیز در راستای بهبود و اصلاح اثربخشی طرح شکوفه‌های عشق در قالب مراحل چهارگانه مدل سیپ می‌توان دو استراتژی: آموزشی - مشاوره‌ای (آموزشی - فرهنگی) و مادی - مالی (حمایتی - اقتصادی) را از یکدیگر تشخیص داد و بر حسب انواع خدمات، آنها را اولویت‌بندی نمود. در بخش زیر به تشریح استراتژی‌های مورد نظر می‌پردازیم:

۱-۶-۴- استراتژی آموزشی - مشاوره‌ای برای بهبود طرح

همان‌طور که ذکر آن رفت، مطالعه‌ی وضعیت ازدواج در شهر تهران و نیز یافته‌های حاصل از این پژوهش نشان می‌دهد که خلاصه کردن امر مهم و سرنوشت‌ساز ازدواج در ارائه تسهیلاتی چون پرداخت وام، تهیه جهیزیه، برگزاری مراسم برای زوجین، آموزش صحیح مهارت‌های زندگی نه تنها به تحکیم خانواده کمک نمی‌کند بلکه موجب دوری از اهداف طرح می‌گردد. بنابراین سؤال مهمی که اینجا مطرح می‌شود این است که در شرایطی که آمار طلاق هر روز بالاتر می‌رود سیاست‌های ترویج ازدواج تا چه حد فایده دارد؟ رشد بی‌مهار طلاق آن هم در سال‌های ابتدای زندگی جوانان چنین می‌نماید که این سیاست‌ها نه تنها موفق نبوده، بلکه بر آمار طلاق هم تأثیر گذاشته است. این امر بدان سبب است که مجریان طرح، بیشتر به دنبال افزایش «ترخ ازدواج» بوده‌اند تا گسترش «فرهنگ ازدواج».

یکی از اساسی‌ترین مشکلات کشور داشتن سیاست‌های مقطعی در برخورد با یک موضوع است. آمار بالای طلاق در ایران بیشتر مربوط به سنین زیر ۳۰ سال است. این بدین معناست که زوج‌های مطلقه کشور ما به دلیل ناآگاهی، عدم شناخت و فقدان مهارت کافی، دچار ناسازگاری در زندگی می‌گردند. در این میان نبود نهادهای مشاوره و آموزشی کارآمد در کشور باعث شده این تضادها بیشتر به سمت طلاق سوق پیدا کنند. بنابراین انگیزه بخشی ازدواج و تشویق جوان به این امر بایستی مبتنی بر برنامه‌ریزی دقیق و مشخص باشد. بهبود و تحکیم خانواده در بین زوج‌های جوان بایستی طی سه مرحله انجام پذیرد: (۱) تشویق به ازدواج (۲) کمک به تداوم ازدواج (۳) کمک به ترمیم مسائل خانواده.

این سه مرحله در سه مقطع زمانی قبل از ازدواج، حین ازدواج و بعد از ازدواج قابل اجرا هستند و حلقه‌های اساسی و به هم پیوسته تحکیم بنیان خانواده در جامعه کنونی ما را شکل می‌دهند که به نوبه خود برنامه‌ریزی کوتاه‌مدت و بلندمدت را طلب می‌کند. در واقع چنانچه بخواهیم در این استراتژی به رتبه‌بندی خدمات مختلف بر حسب اهمیت، نیازسنجی و رسالت مدیریت شهری بپردازیم می‌توان اینگونه اولویت‌بندی نمود: اولویت اول) ارائه خدمات مشاوره‌ای؛ اولویت دوم) برگزاری کارگاه آموزشی؛ اولویت سوم) برگزاری همایش‌های سراسری ازدواج.

اولویت اول) ارائه خدمات مشاوره‌ای: با توجه به آسیب‌های پیش‌روی خانواده‌ها در جامعه شهری تهران دو دسته برنامه‌ی مشاوره‌ای را می‌توان تدارک دید:

الف) ارائه‌ی مشاوره به جوانان پیرامون همسرگزینی و ازدواج: بی‌تردید تشویق و انگیزه‌بخشی به جوانان درباره ازدواج در پرتو افزایش و آگاهی آنها پیرامون انتخاب همسر مناسب است. یکی از مهارت‌های مربوط به انتخاب همسر، داشتن معیارهای صحیح است که البته شکل‌گیری این معیارها امری نیست که به طور ناگهانی در فرد به وجود آید، بلکه نتیجه رشد یک سلسله فرایندهای شناختی، عقلانی، اجتماعی و روانی در فرد است. در این راستا یکی از مهمترین کارکردهای مراکز خدمات مشاوره کمک به زوج‌های جوان در ارائه مشاوره پیرامون «ازدواج و همسرگزینی» است. این مراکز بایستی به عنوان اولین و در دسترس‌ترین مکان برای مواجهه جوانان با قضیه ازدواج باشد تا در صورت عدم تناسب زوجین، به آنها و خانواده‌ها هشدارهای لازم داده شود. طبق یافته‌های کیفی به دست آمده از سوالات باز پرسشنامه و نیز تحلیل تماتیک آنها، برخی از عمده‌ترین فعالیت‌های این مراکز برای زوج‌های جوان آماده‌ی ازدواج به شرح زیر است:

جدول ۵: مهارت و موضوعات پیرامون ازدواج و همسرگزینی

عنوان مهارت	موضوعات و مباحث
مشاوره پیرامون ازدواج و همسرگزینی	- اطلاع رسانی لازم پیرامون انواع خدمات به زوج‌های آماده ازدواج - اجرای تست همسان‌گزینی (فرم خود ارزیابی: شناخت خصوصیات فردی، خانوادگی، ابعاد رفتاری و ویژگی‌های شخصیتی) و ارائه نتایج آن - همراه نمودن خانواده‌ها در زمینه ازدواج جوانان - اصلاح و تغییر در انتظارات و خواسته‌های زوج‌های جوان از زندگی مشترک

ب) ارائه مشاوره به زوج‌های جوان در معرض آسیب: به نظر می‌رسد در جامعه ما مسأله ازدواج و تدوام زندگی بیش از آنکه موانع اقتصادی داشته باشد؛ با عوامل اجتماعی و فرهنگی گره خورده است. در واقع نفوذ ارزش‌ها و هنجارهای غربی و نیز استفاده فراگیر از ماهواره و اینترنت در خانواده‌ها، ارزش‌های دینی و هنجارمند خانواده ایرانی را تحت الشعاع قرار داده است. شاید فرهنگ رسمی جامعه به ظاهر این تغییرات را بر نمی‌تابد ولی آثار و پیامدهای آن در زیر پوست شهر مشهود است. در واقع به نظر می‌رسد امروزه در جامعه ایران برخی از خانواده‌ها درگیر دو چالش اساسی هستند: نخست، اینکه برخی از جوانان جامعه به خاطر تغییر در

ارزش‌ها و نگرش‌هایشان (نبود همسر مناسب به ویژه در دختران به خاطر بهم خوردن تعادل نسبت جنسی جامعه و در پسران نداشتن نگرش مثبت) تن به ازدواج و تشکیل خانواده نمی‌دهند و ممکن است همراه خانواده و یا بطور مجردی زندگی کنند. این افراد اگر چه دچار مسائل روانی و اجتماعی اطراف خود هستند، به لحاظ جمعیت‌شناختی مجرد قطعی اختیار کرده و حاضر به ازدواج نیستند.. دوم، مسأله طلاق است که روز به روز افزایش می‌یابد. در این‌باره آنچه مهم است پذیرش اولیه وضعیت نابسامان خانوادگی و مواجهه مثبت با آثار و پیامدهای آن و رفع مسائل پیش‌رو است. بنابراین در عین اینکه آموزش‌های قبلی در کاهش پدیده طلاق مهم است؛ در این خصوص پرداختن به مسائل افراد مطلقه، وضعیت پذیرش مجدد آنها توسط جامعه (ازدواج مجدد)، برخورد با بچه‌های طلاق و ... ضروری می‌نماید. سوم، پدیده اعتیاد دختران و زنان است که در کنار اعتیاد مردان یکی از عوامل طلاق به حساب می‌آید. بعد آسیب‌زای دیگر، مسأله‌ی دوستی‌های خیابانی بی‌تعهد و مبتنی بر عشقی سیال با جنس مخالف است که در مواردی منجر به آسیب‌هایی از قبیل، تأخیر سنی ازدواج، مجرد قطعی، همبالی‌نی و ... می‌گردد. هرچند این افراد در جامعه نیاز به آموزش دارند، ولی کمتر مورد توجه قرار گرفته‌اند. یکی از مهمترین وظایف مراکز خدمات مشاوره کمک به خانواده‌ها و ترمیم جراحات آنهاست که شرح برخی از آنها در جدول زیر آمده است:

جدول ۶: برنامه آموزش مهارت‌های زندگی در بین زوج‌های جوان در معرض آسیب

مشکلات و آسیب‌ها	افراد در معرض آسیب
- راهکارهای کنار آمدن با دوران مجردی در بین دختران و پسران (تجرد قطعی) - بررسی مسائل روانی و سلامتی در بین افراد ازدواج نکرده - مسائل و مشکلات دوستی‌ها و روابط خیابانی بین دختران و پسران	دختران و پسران ازدواج نکرده (تجرد قطعی)
- آسیب‌شناسی پیامدهای منفی و اجتماعی طلاق در بین دختران جوان مطلقه - پدیده فرزندان طلاق و نحوه تعامل زنان و مردان مطلقه با این پدیده - تشویق به ازدواج مجدد در بین زنان و مردان مطلقه	زنان و مردان طلاق گرفته
- دانش‌افزایی پیرامون پدیده اعتیاد و عوامل شیوع آن در جامعه - نحوه کنار آمده با همسر معتاد و راهکارهای بهبود آن - آسیب‌شناسی خانواده‌ها و فرزندان در معرض اعتیاد	زنان و مردان معتاد

اولویت دوم) برگزاری کارگاه‌های آموزشی تخصصی: یکی از بهترین راهکارهای پیشگیری از بروز ناسازگاری بین زوج‌های جوان و کاهش خطر طلاق در بین آنان، ارائه آموزش‌های مناسب پیش و پس از ازدواج است. ارائه آموزش‌ها جهت شروع زندگی و افزایش سازگاری و احساس رضایت‌مندی در سال‌های اولیه زندگی زوج‌های جوان، امری ضروری است. در واقع با آموزش مهارت‌های زندگی در زمینه‌های گوناگون به زنان و مردان جوان، حفظ و بقای زناشویی تا حد زیادی تأمین می‌گردد. در این مطالعه زوج‌های جوان در جواب به سؤال: «در حال حاضر احساس می‌کنید در چه زمینه‌هایی نیاز به دوره‌های آموزشی دارید؟» عمدتاً به آموزش مسائل جنسی در روابط زناشویی اشاره کرده‌اند (۴۹ درصد). در مرحله دوم، این افراد متقاضی آموزش تعامل و نحوه برخورد بین زوجین بوده‌اند (۱۰ درصد). با توجه به دو شاخص مطرح شده، کارگاه‌های آموزشی ازدواج بایستی پیرامون دو محور تخصصی زیر باشد:

الف) آموزش مهارت‌های ارتباط زناشویی (تعامل با همسر): طبق بررسی صورت گرفته نحوه‌ی ارتباط کلامی با همسر، آئین همسرمداری و ارائه راه حل برای مسائل و مدیریت تضاد در امور خانه از جمله نیازهای آموزشی بیان شده از طرف زوج‌های جوان بودند. از منظر جامعه‌شناختی، ورود فزاینده زنان به عرصه اجتماع (از جمله ورود بیشتر به دانشگاه و افزایش اشتغال به کار خارج از منزل) موجب تغییر در هنجارهای جنسیتی گردیده و این امر ساختار قدرت و تعامل در خانواده را تغییر داده است. در واقع دید دختران نسبت به ارزش‌های خانوادگی و امور خانه‌داری تغییر یافته و به انتظاری از مردان و فرهنگ جامعه تبدیل شده است. ریشه‌های بررسی ارتباطات زناشویی به اواخر سال‌های دهه ۶۰ در مرکز مطالعات خانواده دانشگاه مینه‌سوتا باز می‌گردد. تحقیق اولیه آنان به گذر از نامزدی به اوایل ازدواج و شرایطی که زوجها را در این انتقال موفقیت‌آمیز حمایت می‌کند اختصاص یافت. بر اساس این تحقیق برقراری ارتباط موثر، هسته اصلی فرایند تغییر است. همچنین این تیم مفاهیم و مهارت‌های خاص ارتباط را شناسایی کرد؛ مفاهیم و مهارت‌هایی که به زوجها یاد می‌داد تا توانایی‌های خود را برای بحث و گفتگو درباره دلواپسی‌های روزمره به شیوه‌ای کارآمد افزایش دهند. این تیم با تشخیص اینکه روابط علاوه بر اینکه برقرارشدنی است، حفظ می‌شود، تحکیم پیدا می‌کند و فرو می‌پاشد، طیف وسیعی از زوجها را در برنامه‌هایشان شرکت دادند (میلر و همکاران، ۱۳۸۵). در بخش زیر تعدادی دوره‌ی تخصصی به صورت کارگاه پیش‌بینی شده تا زوجین به همراه یکدیگر در آن‌ها شرکت نموده و آموزش‌های لازم را ببینند.

جدول ۷: برنامه آموزش مهارت‌های ارتباط زناشویی در بین زوج‌های جوان

عنوان مهارت‌ها	موضوعات و مباحث
روابط کلامی و احساسی بین زن و شوهر	- شناخت الگوی فردی و نحوه برقراری ارتباط - آشنایی با شباهت‌ها و تفاوت‌های زن و مرد در نحوه برقراری ارتباط کلامی و احساسی - نحوه استفاده از روش‌های موثر ارتباطی در امور فردی، خانوادگی و اجتماعی بین زن و مرد - روش‌های تقویت روابط کلامی و احساسی بین زن و مرد و پیشگیری از الگوهای نامناسب ارتباطی
راه حل‌یابی برای مسائل فردی - اجتماعی زندگی	- مهارت‌های اساسی مورد نیاز برای حل مسائل - روش‌های موفقیت در مواجهه با مسایل مختلف - نحوه پیشگیری از تبدیل مسائل به مشکلات و ناهنجاری‌های فردی و خانوادگی
ایجاد تغییرات در رفتارهای خود، همسر و دیگران	- روش‌های ایجاد عادات و رفتار مثبت و گسترش آنها - روش‌های کاهش و حذف رفتارها و عادات ناخوشایند - تکنیک‌های ویژه برای ایجاد تغییرات مورد نظر در رفتار دیگران
کنترل و بهسازی افکار و احساسات	- روش‌های شناخت افکار و احساسات سالم و ناسالم در خود، همسر و دیگران - روش‌های تغییر و اصلاح افکار و احساسات مضر و ناخوشایند - تکنیک‌های ویژه برای افزایش بهره‌مندی و لذت بردن از فرصت‌های زندگی

ب) آموزش رابطه جنسی در زندگی زناشویی: رابطه‌ی جنسی یکی از ابعاد اساسی زندگی زناشویی است. شاید اولین گام برای موفقیت جنسی در زندگی زناشویی کسب تفاهم و تناسب بر سر این رابطه باشد که به نوبه خود نیازمند برخورداری از دانش و آگاهی لازم در این زمینه است. «آشنایی با مباحث جنسی و انگیزه‌های انجام آن در عصر حاضر، برخورداری از باورهای درست و مناسب نسبت به آن، توان تمیز دادن عشق و علاقه جنسی، آگاهی از تاثیر عشق بر ازدواج و رابطه جنسی و نیز ارزیابی تناسب جنسی و بنیادی با همسر آینده، از جمله مواردی هستند که در انتخاب همسر و ازدواج موفق نقش بسزایی دارند» (رازهای موفقیت در رابطه جنسی، ۱۳۸۷). با توجه به نیازهای اعلام شده از سوی زوجین و تأکید بر برگزاری دوره‌های آموزشی مداوم و باز برای افراد در شرف ازدواج و ازدواج کرده، دوره‌های زیر برای برگزاری پیش‌بینی می‌شود. لازم به ذکر است این دوره‌ها می‌تواند با همراهی زوجین برگزار گردد:

جدول ۸: دوره‌های آموزش مسائل جنسی در زندگی زناشویی

عنوان مهارت‌ها	موضوعات و مباحث
آموزش روابط و مسائل جنسی به زوج‌های جوان	- تغییر در نگرش و باورهای نادرست جوانان نسبت به مسائل جنسی - نحوه آمیزش و رازهای موفقیت در رابطه جنسی - بیماری‌های آمیزشی و حفظ سلامت جنسی - دوران خاص زندگی جنسی (دوران بارداری، داشتن فرزند و ...) - آموزش راهکارهای پیشگیری و کنترل بارداری

اولویت سوم) برگزاری همایش‌های ازدواج به صورت سراسری: ازدواج موفق سرچشمه و اساس یک زندگی سالم فردی و اجتماعی است. آماده ساختن افراد برای ایفای نقش‌ها و مسئولیت‌های خانوادگی امر تازه‌ای نیست اما با گذشت زمان این تلاش‌ها منسجم‌تر و سازمان‌یافته‌تر شده تا موجبات ارتقاء کیفیت زندگی فراهم آید. در واقع برگزاری همایش‌های ازدواج بایستی به‌گونه‌ای باشد تا با ارائه دانش و تصویر دورنمای زندگی زناشویی، زمینه‌های اولیه ترویج و تشویق ازدواج آگاهانه و متعهدانه را فراهم نماید. بنابراین از جمله برنامه‌هایی که می‌تواند در بین زوج‌های جوان، قبل از ازدواج در نظر گرفت «برنامه تشویق به زندگی مشترک و آموزش شروع آن» است که موضوعات دقیق آن در جدول زیر آمده است:

جدول ۹: برنامه همایش‌های ازدواج به صورت سراسری در بین زوج‌های جوان

عنوان مهارت‌ها	موضوعات و مباحث
تشویق ازدواج آگاهانه	- تقدیس خانواده و تشویق به ازدواج با تکیه بر رعایت مسایل شرعی و عرفی جامعه - ترویج ازدواج با استفاده از اصول بهداشت روانی و سلامتی - بسط و تشریح معیارهای همسرگزینی در بین ازدواج بر حسب تناسب و کفویت
آشنا کردن جوانان با دنیای زنان و مردان	- آموزش نحوه تشخیص همسر مناسب هر فرد بر مبنای روش‌های علمی و شرایط فرهنگی و اجتماعی - بررسی و افزایش شناخت از خود و جنس مخالف در بین جوانان
تقویت پایه‌های زندگی مشترک	- اجرای تست‌های مختلف ازدواج و همسان‌گزینی (فرم خود ارزیابی: شناخت خصوصیات فردی، خانوادگی، ابعاد رفتاری و ویژگی‌های شخصیتی) و ارائه نتایج آن - افزایش شناخت دختران و پسران از هم بر حسب عوامل اصلی برای ازدواج موفق و پایدار - تعیین میزان تفاهم و تناسب اخلاقی، رفتاری و شخصیتی طرفین در زمان انتخاب و ازدواج - افزایش شانس ازدواج جوانان و معرفی افراد مناسب
نحوه پیشگیری از بروز مشکلات و ناسازگاری‌ها	- پیش‌بینی زمینه مشکلات زندگی مشترک با فرد مورد نظر و اطلاع از راه‌حل‌ها - پیگیری وضعیت سازگاری زوجین و ارائه مشاوره‌ها و راهنمایی‌های لازم در موارد لازم - حفظ منزلت و کرامت خانواده و زوج‌های جوان و توجه به خواسته‌های جوان

۲-۶-۴- استراتژی حمایت مادی و مالی برای بهبود طرح شکوفه‌های عشق

نکته جالب و قابل تأمل پیرامون مهمترین مشکلات زوج‌های جوان در سطح شهر بیانگر آن است که کمتر از نیمی از زوج‌های جوان بیان داشته‌اند که مشکل خاصی ندارند. از مابقی افراد، ۷۹ درصد پاسخگویان در اولویت اول به «مسائل مالی و تنگناهای اقتصادی» و در اولویت دوم ۷۰ درصد به مشکل «نداشتن مسکن» اشاره کرده‌اند. در این میان مشکل «عدم آشنایی با مهارت‌های زناشویی» در مرحله سوم قرار می‌گیرد. بنابراین نداشتن مسکن و هزینه‌های مرتبط با آن، نداشتن شغل و امنیت شغلی، نداشتن هزینه برگزاری مراسم ازدواج از جمله مشکلات حدود ۷۰ تا ۸۰ درصد جوانان جامعه است. در این راستا نه تنها مدیریت شهری بلکه سیاست‌های دولت نیز قادر به تأمین چنین هزینه‌های اقتصادی نیستند. پس بهتر است اجرای استراتژی اقتصادی برای کمک به ازدواج جوان در رتبه دوم فعالیت‌های عمده این طرح و حتی دیگر سیاست‌های کمک به بهبود خانواده قرار گیرد. البته در این زمینه باید جامعه هدف تعریف و تحدید گردد. در واقع در استراتژی آموزشی و مشاوره‌ای بهتر است جامعه هدف «زوج‌های جوان داوطلب» باشند و در مقابل برای استراتژی مادی و مالی «زوج‌های جوان منتخب» در نظر گرفته شود. زیرا در شهر تهران به طور متوسط در طول سال حدود ۷۰ هزار جوان ازدواج می‌کنند که حدود ۲۴ هزار نفر آن‌ها از هم جدا می‌شوند (طبق آمار اداره ثبت احوال، سال ۱۳۹۰). بر اساس انواع خدمات ارائه شده در طرح شکوفه‌های عشق هر یک از این افراد (۷۰ هزار نفر) می‌توانند به نحوی جزء جامعه‌ی هدف طرح محسوب شوند. در بخش زیر به تشریح اولویت‌های برنامه‌ای استراتژی اقتصادی پرداخته می‌شود:

اولویت اول) توسعه و احداث سالن‌های یاس: یکی از راه‌هایی که مدیریت شهری می‌تواند به تسهیل ازدواج جوانان و نیز کاهش هزینه‌های ازدواج کمک کند، توسعه و گسترش سالن‌های یاس است. در مطالعه صورت گرفته رضایت بالای زوج‌های جوان نشان از موفقیت این خدمت دارد. - در این خصوص مهمترین سیاست، بر عهده گرفتن مدیریت سالن و همکاری در تنظیم قرارداد با زوج‌های جوان است. فراوانی سالن‌های یاس در هر یک از مناطق شهر تهران، معمولاً باید با میزان جمعیت، ضریب محرومیت و وسعت خدماتی منطقه متناسب باشد.

اولویت دوم) تهیه جهیزیه رایگان و ارزان قیمت: امروزه در جامعه ما علیرغم اینکه بیشتر بار اقتصادی ازدواج بر دوش پسران است؛ ولی تهیه جهیزیه برای دختران در برخی از خانواده‌ها از تنگناهای عمده آنها به حساب می‌آید. با توجه به اینکه ارائه این خدمت در این طرح بر عهده

مؤسسات مردم نهاد است می‌توان از ظرفیت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای خیرین بهره گرفت. در این زمینه باید کانون‌های خیریه جهت استفاده از پتانسیل‌های مردمی از طریق شناسایی و جذب خیرین و اعتمادسازی آنها و نیز ارتباط با مؤسسه‌های خیریه از سوی نواحی، در محلات تشکیل شود. البته در این میان نداشتن پشتوانه اجرای طرح و ارجاع کار به مؤسسات و خیریه‌های مختلف در بعضی از مناطق مشکل ایجاد می‌نماید.

اولویت سوم) ارائه وام ازدواج: مهمترین راهبردی که سازمان‌ها باید در قبال وام ازدواج در نظر بگیرند کاهش متقاضیان وام، از طریق حذف افراد بی‌نیاز، و افزایش مبلغ وام، برای افراد نیازمند است. در این مطالعه یافته‌های حاصل بیانگر آن است که ۵۳ درصد زنان و یک سوم مردان در گروه درآمدی کمتر از ۵۰۰ هزار تومان قرار دارند. میانگین درآمد زنان برابر با ۶۱۸ و برای مردان برابر با ۷۷۶ هزار تومان و میانگین کل درآمد ماهیانه زوج‌های جوان برابر با ۷۳۹ هزار تومان است. امروزه مشاهده می‌گردد زوج‌های جوانی که حدود ۷۴۰ هزار تومان در ماه درآمد دارند، چند ماه در پی وامی یک میلیون تومانی جهت ازدواج هستند چنان‌که به نظر می‌رسد فقط یک‌چهارم از متقاضیان به این مقدار وام احتیاج دارند. در بررسی‌ها نیز میزان احساس نیاز فردی و جمعی زوج‌های جوان نسبت به وام در سطح «متوسط» ارزیابی شده است. بنابر آنچه گفته شد، امتیازدهی به افراد متقاضی بر حسب مواردی چون بیکار یا در جستجوی کار بودن زوج‌های جوان، خانه‌دار بودن زن، دانشجو بودن زوجین، داشتن درآمد کمتر از ۵۰۰ هزار تومان، بی‌سرپرست بودن و تحت پوشش ارگان‌های خاص بودن و ... می‌تواند به انتخاب جامعه هدف واقعی کمک کند. در ادامه از افراد مورد بررسی پرسیده شد: «به نظر شما مقدار وام و تسهیلات بانکی چقدر باشد؛ تا مشکلات مالی جوانان حل شود؟» حدود نیمی از افراد مبلغ ۴ تا ۶ میلیون را پیشنهاد داده‌اند. میانگین وام مورد نیاز برابر با ۶ میلیون است. در واقع مشاهده می‌گردد زوج‌های جوان ۶ برابر نسبت کنونی، از این طرح انتظار وام دارند.

نکته قابل تامل این است که، یافته حاصل از ضریب همبستگی پیرسون نشان می‌دهد که بین میزان درآمد خانواده افراد با میزان وام مورد نیاز رابطه معنادار مثبتی وجود دارد ($r=0/02$). این یافته بدین معناست که هر چه درآمد زوج‌های جوان بیشتر بود، میزان مبلغ وام مورد نیاز آنها بیشتر است و بر عکس. البته وضعیت در بین مردان به طور معناداری بیش از زنان است ($S=0/000$). در مجموع به نظر می‌رسد اجرای استراتژی اقتصادی در این طرح با دو مشکل اساسی روبروست: نخست اینکه طرح به لحاظ سیستم اداری (ستاد و صف) در خصوص انتخاب جامعه هدف از برنامه‌ریزی و امتیازدهی مناسبی برخوردار نیست. این امر موجب

می‌گردد بیشتر زوج‌های جوان شهر تهران متقاضی وام ازدواج، جهیزیه و سالن یاس باشند. بنابر این شاهد حضور چشم‌گیر مراجعان و افزایش فشار به مسئولان برای بهره‌مندی از این خدمات هستیم. از سویی دیگر برخی از مسئولان و مدیران مناطق، ارائه خدمات مادی و مالی را سلیقه‌ای پیش می‌برند، به نحوی که بعضی از مسئولان مربوطه بر اساس سلیق خود، اداره‌ی سالن‌های یاس را به عهده می‌گیرند. برخی از بانک‌های شهر زوج‌های معرفی شده را نمی‌پذیرند و نیز جهیزیه‌های ارائه شده از کیفیت و کمیت متفاوتی در سطح مناطق برخوردارند.

۵- نتیجه‌گیری

در بحث از تحلیل و ارزشیابی سیاست‌گذاری در زمینه نهاد خانواده بایستی به این موضوع پرداخت که مسائل مختلف در این حوزه چگونه تعریف و ساخته می‌شوند مطالعه چگونگی، چرایی و میزان تاثیر فعالیت یا عدم فعالیت های دولت، سازمان های مرتبط یا بخش خصوصی نیز امری مهم است. البته به نظر می‌رسد عدم اجرای سیاست‌های مناسب، عدم نظارت و ارزشیابی فرایند سیاست، میزان عملیاتی نمودن اقدامات و هماهنگی‌های موجود بین نهادهای درگیر به عنوان درون‌داده‌ها بر اثربخش بودن این سیاست ها تاثیر می‌گذارد.

مطالعه حاضر به تأسی از رویکرد توجه به حقوق شهروندی جوانان و نیز تکیه بر فاصله‌مندی بلوغ جسمی تا اجتماعی و اقتصادی افراد جوان؛ و از سوی دیگر، غیبت کارکردی خانواده‌ها در قبال ازدواج جوانان معتقد به حمایت دولت و سازمان های مربوطه از تحکیم بنیان خانواده می‌باشد. موید این رویکرد، یافته‌های به دست آمده در این مطالعه است: ۷۴ درصد زوج‌های جوان (۶۷ درصد مردان و ۱۳ درصد زنان) بیان داشته‌اند که هزینه‌های رهن، اجاره و یا خرید منزل بر عهده خودشان بوده است. نقش خانواده‌ها نیز حدود ۱۷ درصد و سهم بقیه سازمان‌ها در حد کمی است. در خصوص مراسم و خرید عروسی سهم زوجین برابر با ۷۳ درصد و سهم خانواده‌ها برابر با ۲۰ درصد بوده است. در زمینه یادگیری مهارت‌های زندگی سهم زوجین برابر با ۷۱ درصد و خانواده‌ها برابر با ۱۳ درصد است. در زمینه تهیه وسایل زندگی، زوجین ۷۰ درصد خانواده‌ها ۲۷ درصد و باقی را سایرین به عهده داشته‌اند. بنابراین شواهد، انتظار می‌رود برنامه‌ریزی برای جوانان و تحکیم خانواده و بهره‌مندی از حداقل امتیازات و مزایای اولیه زندگی در قالب بخشی از حقوق اجتماعی، از رسالت و وظایف دولت در قبال جوانان باشد.

با توجه به دو سیاست سلامت‌محور و درمان‌محور در زمینه تحکیم بنیان خانواده نیازسنجی به عمل آمده نشان می‌دهد که بایستی از ظرفیت‌ها و توان هر دو رویکرد برای تحکیم بنیان خانواده ایرانی کمک گرفت. زیرا رویکرد سلامت‌محور بر برنامه‌ریزی و اجرا قبل از وقوع مسأله اجتماعی تأکید دارد و رویکرد درمان‌محور به حل مسأله پس از وقوع مشکل اشاره می‌کند. به عبارتی پیشگیری و درمان (کاهش پیامدهای آسیب‌های خانواده) در جامعه باید همزمان اتفاق بیفتد.

در ارزشیابی و اثربخشی طرح شکوفه‌های عشق با تکیه بر مباحث نظری و نیز یافته‌های حاصل برای بهبود و اصلاح طرح، دو استراتژی آموزشی - مشاوره‌ای (آموزشی - فرهنگی) و مادی - مالی (حمایتی - اقتصادی) مشخص گردید. در بحث از استراتژی نخست؛ انگیزه‌بخشی ازدواج و تشویق جوان به این امر باید مبتنی بر برنامه‌ریزی دقیق و مشخص باشد در واقع فرایند بهبود و تحکیم خانواده در بین زوج‌های جوان در سه مرحله انجام می‌گیرد: (۱) تشویق به ازدواج (۲) کمک به تداوم ازدواج (۳) کمک به ترمیم مسائل خانواده.

چنانچه بخواهیم در این استراتژی به رتبه‌بندی خدمات مختلف بر حسب اهمیت، نیازسنجی و رسالت مدیریت شهری پردازیم به این اولویت‌بندی می‌رسیم: اولویت اول) ارائه خدمات مشاوره‌ای؛ اولویت دوم) برگزاری کارگاه آموزشی؛ اولویت سوم) برگزاری همایش‌های سراسری ازدواج.

استراتژی حمایت مادی و مالی در طرح شکوفه‌های عشق، برای کمک به ازدواج جوانان، با تعریف و تحدید جامعه هدف، باید در رتبه دوم فعالیت‌های این طرح و حتی دیگر سیاست‌های کمک به بهبود خانواده قرار گیرد. در استراتژی آموزشی و مشاوره‌ای بهتر است جامعه هدف «زوج‌های جوان داوطلب» باشند و در مقابل، برای استراتژی مادی و مالی «زوج‌های جوان منتخب» در نظر گرفته شود. برخی از اولویت‌های مورد نظر برای این استراتژی عبارتند از: اولویت اول) توسعه و احداث سالن‌های یاس؛ اولویت دوم) تهیه جهیزیه رایگان و ارزان قیمت؛ اولویت سوم) ارائه وام ازدواج.

طبق یافته‌های حاصل می‌توان با طرح شکوفه‌های عشق به برنامه‌ریزی، اولویت‌بندی و ارائه خدمات به جوانان پردازیم: اولویت اول) ارائه خدمات مشاوره‌ای، اولویت دوم) برگزاری کارگاه آموزشی، اولویت سوم) برگزاری همایش‌های سراسری ازدواج، اولویت چهارم) توسعه و بهره‌داری از سالن‌های یاس، اولویت پنجم) تهیه جهیزیه رایگان یا ارزان قیمت، اولویت ششم) ارائه وام ازدواج.

به نظر می‌رسد رتبه بندی وضعیت مطلوب ارائه خدمات در طرح با وضع موجود دریافت خدمات توسط زوج‌های جوان نسبتی معکوس دارد. در این خصوص برای تحکیم بنیان خانواده سه حلقه «تشویق به ازدواج»، «کمک به تداوم ازدواج» و کمک به «ترمیم مسائل ازدواج و خانواده» پیشنهاد می‌گردد. در شهر تهران به نظر می‌رسد ارائه خدمات مشاوره، کارگاه آموزشی و همایش‌های سراسری در کلیه مناطق شهری و محله‌های جامعه هدف داوطلب، لازم الاجراست. به ویژه در مناطق بالا و مرفه شهر به علت وضع اقتصادی مطلوب و فقدان مهارت‌های زناشویی توجه به آموزش‌ها و ارائه مشاوره از اهمیت بسزایی برخوردار است. اولویت‌های بعدی مانند تهیه جهیزیه، بهره‌مندی از سالن‌های یاس و وام ازدواج در مناطق پایینی شهر و در بین جامعه هدف منتخب است. از آن‌جا که بیشتر زوج‌های جوان اغلب به دنبال دریافت وام ازدواج هستند و کمتر حاضر می‌شوند از دوره‌های آموزشی و مشاوره بهره‌مند گردند، پیشنهاد می‌گردد تسهیلاتی چون پرداخت وام، تهیه جهیزیه و.. شامل زوج‌های جوانی گردد که دوره‌های آموزشی را گذارنده و مهارت‌های لازم کسب کرده‌اند.

در مجموع نحوه اختصاص منابع، چگونگی و شیوه ارائه خدمات در ابعاد مختلف مادی، آموزشی، فرهنگی و ... و نیز اولویت‌بندی آنها از جمله مسائل این طرح به حساب می‌آید. همچنین به لحاظ سازمانی می‌توان گفت نداشتن پشتوانه مالی و قانونی، مهمترین نقطه ضعف برنامه‌های اجرایی طرح است که با توجه به اهداف کلان و موجب ایجاد توقعات زیادی در بین جوانان شهری گردیده است. این امر زمینه اجرای ناموفق طرح را فراهم می‌آورد.

منابع

۱. آزاد ارمکی، تقی، زند، مهنار و خزایی، طاهره. (۱۳۷۹). بررسی تحولات اجتماعی و فرهنگی در طول سه نسل خانواده تهرانی با تأکید بر مقایسه مراسم، آداب و کارکردهای حمایتی، *نامه علوم اجتماعی*، شماره ۱۶، ۲۹ - ۳.
۲. امین آقایی، مهرناز. (۱۳۹۴). *طرح پژوهشی بررسی تطبیقی سیاست‌های موفق در زمینه تحکیم بنیان خانواده در منتخبی از کشورها*، کارفرما: کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران.
۳. استافل‌بیم، دانیل ال. (۱۳۸۹). *درآمدی بر الگوهای ارزشیابی*. ترجمه غلامرضا یادگارزاده. آرش بهرامی و کورش پرند، تهران: انتشارت یادواره کتاب.
۴. اعزازی، شهلا. (۱۳۸۲). *جامعه‌شناسی خانواده: با تأکید بر نقش، ساختار و کارکرد خانواده در دوران معاصر، تهران، روشنگران و مطالعات زنان*. چاپ سوم.
۵. باقری، شهلا. (۱۳۸۳). *خانواده و سیاست‌گذاری در عرصه ملی و فراملی*. کتاب زنان. سال هفتم. شماره ۲۵، ۱۷۹ - ۱۵۲.
۶. بازرگان، عباس (۱۳۸۰). *ارزشیابی آموزشی مفاهیم، الگوها و فرایند عملیاتی*. تهران: انتشارت سمت.
۷. بلیکی، نورمن. (۱۳۸۴). *طراحی پژوهش‌های اجتماعی*. ترجمه حسن چاوشیان. تهران: نشر نی.
۸. بی‌نام. (۱۳۸۷). *رازهای موفقیت در رابطه جنسی*. تهران: انتشارات نهضت پویا.
۹. خضری، محمد. (۱۳۸۰). *تاثیر سیاست‌های اقتصادی دولت پس از انقلاب بر خانواده*. کتاب زنان، شماره ۱۳ و ۱۴.
۱۰. جزایری، علیرضا و صلواتی، مژگان. (۱۳۸۲). *سیاست اجتماعی و خانواده*. فصلنامه *رفاه اجتماعی*. شماره ۳، ۲۴۴ - ۲۳۳.
۱۱. زعفرانچی، لیلا سادات. (۱۳۸۵). *زنان و خانواده در چهار برنامه توسعه*. کتاب زنان. شماره ۹، ۱۲۹ - ۹۸.
۱۲. سیف، علی‌اکبر (۱۳۷۸). *روش‌های اندازه‌گیری و ارزشیابی آموزشی*. تهران: انتشارات آگاه.

۱۳. شکوری، علی و آزاد ارمکی، تقی. (۱۳۸۱). مدرنیته و خانواده تهرانی. *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه اصفهان*. شماره ۳۰ و ۳۱، ۲۶۸-۲۴۵.
۱۴. شیخی، محمدتقی. (۱۳۸۰). *جامعه شناسی زنان و خانواده*. تهران: شرکت سهامی انتشار.
۱۵. شهرداری تهران. (۱۳۹۰). گزارش طرح شکوفایی عشق. تهران: اداره کل امور بانوان شهرداری تهران
۱۶. علاسوند، فریبا. (۱۳۸۰). *حیطه حضور حاکمان در عرصه خصوصی خانواده*. کتاب زنان، شماره ۱۴ و ۱۵.
۱۷. غیاثوند، احمد. (۱۳۸۴). تاخیر سنی ازدواج در بین جوانان. *روزنامه همشهری*، مورخه ۱۳۸۴/۲/۲۵.
۱۸. قانع‌راد، محمد امین و عزلتی‌مقدم، فاطمه. (۱۳۸۸). بررسی انتقادی تشخیص‌ها و سیاست‌گذاری در مسایل خانواده و ازدواج. *مجله مسائل اجتماعی ایران*، سال اول، شماره ۱، ۱۹۳ - ۱۶۳.
۱۹. کامکار، مهدیس. (۱۳۸۲). *سیاست اجتماعی چیست؟ فصلنامه رفاه اجتماعی*، شماره ۱۰، ۳۰ - ۱۰.
۲۰. گلچین، مسعود. (۱۳۷۹). روابط متقابل نهاد سیاسی و دولت با خانواده. *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه تربیت معلم*، شماره ۸، ۷۹ - ۴۱.
۲۱. علمدار، فاطمه سادات. (۱۳۸۶). *مسأله ازدواج، سیاست‌ها و عملکردهای دولت*. کتاب زنان، ۹، ۶۴-۹۹.
22. Good, W. J. (1989). *The family*. Prentice-Hall of India, Second Edition.
23. Janoski, T. & Gran, B. (2002). *Handbook of citizenship studies*. Landon: sage publications.
24. Janoski, T. (1998). *Citizenship and civil society*. Cambridge: Cambridge University Press
25. Kirkpatrick, D. L. (1998). *Evaluating training programs*. Chapters 1, 2, 7 and 8.
26. Kirkpatrick, D. (1996). *Evaluating training programs: The four levels*. New York: Berrett Publishing.

27. Stufflebeam, D. L. & Kellaghan, T. (2003). The international handbook of educational evaluation (Chapter 2). Boston: Kluwer Academic Publishers.
28. Stufflebeam, D. L. (2001). The metaevaluation imperative. American Journal of Evaluation, 22(2), 183-209